

Małgorzata Wrotniewska

Miejskie Przedszkole nr 27 „Okraślaczek”
w Jeleniej Górze

Przedszkole - ważny etap w życiu dziecka

Pro-health attitudes in preschool children

Wprowadzenie

Placówka oświatowa, to zespół ludzi, którzy, wykonując swoje obowiązki i zadania, dążą do ukształtowania jednostki społecznej na różnych szczeblach rozwoju, w zależności od charakteru placówki. Osoby odpowiedzialne za ten proces tzn. dyrektor, nauczyciel, rodzic i dziecko są od siebie uzależnione i mogą przyczynić się do osiągnięcia przez dziecko sukcesu, poprowadzić go w świat tak, aby mogło w nim bezpiecznie funkcjonować, rozwijając się na miarę swoich możliwości.

Wiele mówi się o rozwoju zawodowym nauczycieli. Każdy z nas powinien się rozwijać intensywnie i skutecznie. Nauczycielowi trudno oddziaływać na wielostronny rozwój ucznia, gdy sam stoi w miejscu. Jego rozwój zależy od wielu czynników wewnętrznych, motywacyjnych, psychicznych, duchowych itp., wpływających z osobistych dyspozycji i różnorodnych składników osobowości człowieka oraz od czynników zewnętrznych, często w dużym i znaczącym stopniu niezależnych od niego. Najlepiej jednak przyjąć, że nasz rozwój ma wymiar konkretny, celowy i da się ująć jako system zdarzeń, które przyniosą wymierne, mierzalne wyniki. Można więc rozwój określić

jako pozytywne zmiany w jakości poziomu edukacyjnych kompetencji nauczyciela oraz w jego osobowości i sylwetce, widoczne w postaci konkretnych osiągnięć edukacyjnych. Chodzi o pozytywne i korzystne dla rozwoju uczniów oraz widoczne i obserwowalne zmiany jakościowe postępowania nauczyciela, jak również, a może przede wszystkim, o doskonalenie jego osobowości.

Kompetencje nauczycieli

Jednym z niezbędnych elementów życia w zorganizowanym społeczeństwie jest praca. Jej efekty pozwalają na elementarny sposób przetrwania, przeżycia, samorealizacji. Należy wyjaśnić znaczenie słowa zawód:

jest to zespół czynności wyodrębnionych w ramach społecznego podziału pracy, wymagający przygotowania (kwalifikacji), wykonywanych przez jednostkę stale lub dorywczo i stanowiących źródło jej utrzymania¹.

Zawód wyuczony, to:

zespół czynności, do których wykonywania jednostka uzyskała przygotowanie teoretyczne i praktyczne, wybór zawodu wyznacza miejsce w społeczności, podziale pracy w skali prestiżu, określa przyjmowane systemy wartości, wzory zachowania, wpływy na aspiracje i ambicje życiowe².

Współcześnie szczególną uwagę poświęca się zagadnieniu postawy pracownika, jego stosunkowi do wykonywanego zawodu, zaangażowania i satysfakcji, którą może z niego czerpać.

Zawód nauczycielski wykonywany od najdawniejszych czasów na świecie jest przedmiotem zainteresowań psychologów, pedagogów i filozofów różnych krajów a także orientacji politycznych. Odgrywa bardzo ważną rolę w życiu społecznym. Nauczyciel wychowawca ma decydujący wpływ na kształtowanie oblicza młodych, potem całej dojrzałej społeczności. Jarosław Rudziński stwierdza, że:

---

¹ W. Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1998, s. .

² *Ibidem*, s.

we współczesnej epoce wychowanie odgrywa lub powinno odgrywać rolę najważniejszą, a zawód nauczyciela jest w rzeczywistości najważniejszym ze wszystkich obecnie istniejących³.

Nauczyciel to człowiek niewzruszonych zasad i szerokich horyzontów. To uczyony w swojej specjalności a jednocześnie znawca duszy młodego pokolenia. Umysł systematyczny, starannie planujący działania na podstawie naukowej wiedzy. Powinien skutecznie nauczać, ale nie stresować, być sprawiedliwym. Ma dokształcać się i doskonalić zawodowo, utrzymywać kontakt z nowatorską pedagogiką. Trzy główne, powiązane ze sobą odniesienia aktywności nauczyciela: stosunek nauczyciela do nauczania przedmiotu, stosunek nauczyciela do ucznia, stosunek nauczyciela do samego siebie - mówią o tym, że nauczanie jako zawód należy potraktować w kategoriach profesjonalizmu. Powyższe rodzaje odniesień można określić jako kompetencje nauczyciela, zgodnie z którymi musi on doskonale orientować się w nauczanej przez siebie dziedzinie oraz umieć swoją wiedzę przekazać. Wiedza ma być środkiem do osiągnięcia innych wartości i jest ważna tylko wtedy, jeżeli pomaga uczniowi stawać się w pełni człowiekiem. Kompetencje zawodowe nauczycieli i wychowawców mierzone są poziomem ich umiejętności pedagogicznych i dynamiką rozwojową tych umiejętności. Kompetencja według Wincentego Okonia, to:

odpowiedzialność, uprawnienie do działania. W pedagogice kompetencja jest podstawowym warunkiem wychowania, jest zdolnością do realizacji określonych obszarów zadań. Kompetencja jest uważana za rezultat procesu uczenia się i oznacza zdolność do osobistej samorealizacji⁴.

Według Barbary Żechowskiej wyróżnia się dwie grupy definicji kompetencji. Pierwsza grupa koncentruje się na:

wyuczonych postawach lub naturalnych zdolnościach manifestowanych jako umiejętności konfrontowania się, aktywnej walki czy radzenia sobie z problemami żywymi poprzez wykorzystywanie sprawności

---

³ J. Rudziński,

⁴ W. Okoń, op. cit., s.

poznawczych i społecznych. Druga zaś grupa akcentuje emocjonalne oraz motywacyjne znaczenie ocen i oczekiwań człowieka co do jego zdolności adaptacyjnych raczej niż same jego zdolności⁵.

Wspólnym elementem, który da się wyróżnić w obu grupach definicji, jest jakaś potencjalna zdolność do czegoś, swoista osobista możliwość wykorzystania tej zdolności.

Współcześnie pojmuje się wychowanie bardziej jako uczestniczenie w rozwoju dziecka niż modelowanie jego osobowości. W związku z tym nauczyciel powinien koncentrować uwagę bardziej na procesie zmian, jakie dokonują się w dziecku, niż na samym efekcie wychowania i jego zgodności z zamierzeniami. Nauczyciel wychowawca staje się przewodnikiem i pośrednikiem pomiędzy dzieckiem a otaczającym go światem i stara się tak zorganizować mu warunki działania, aby mogło samodzielnie zdobywać doświadczenia. Nauczyciele powinni posiadać bardzo dobre przygotowanie zawodowe, zarówno formalne (poziom wykształcenia), jak i w sferze kompetencji.

Według Roberta Kwaśnicy odpowiednie przygotowanie zawodowe nauczyciela to nabycie:

- *kompetencji praktyczno-moralnych*, które są wyznacznikiem całej działalności nauczyciela. Zawierają się w nich kompetencje interpretacyjne, moralne i komunikacyjne,
- *kompetencji technicznych*, które warunkują powtarzalność pracy.

Obejmują one kompetencje postulacyjne, metodyczne i realizacyjne⁶. *Kompetencje interpretacyjne* to zdolność rozumiejącego odnoszenia się do rzeczy, do innych ludzi i do siebie w aktach samorefleksji. *Kompetencje moralne* to zdolność do refleksji moralnej nad własnym postępowaniem, stawiania pytań o to jaki jestem, jaki powinienem być, by dochować wierności sobie. *Kompetencje*

---

⁵ B. Żechowska, *O twórczym rozwoju nauczyciela refleksji kilka [w:] Twórczy rozwój nauczyciela*, S. Juszczyk, Kraków 1996, s. 57.

⁶ R. Kwaśnica, *Przygotowanie pojęciowe i próba analizy potrzeb rozwojowych uczestników dokształcania*, "Prace pedagogiczne" XIX 1993, s. 76.

komunikacyjne przejawiają się w zdolności empatycznego rozumienia i bezwarunkowej akceptacji, zdolności do krytyki w postawie nie dyrektywnej, w doborze przez nauczyciela środków i tworzeniu warunków sprzyjających realizacji celów, w częstotliwości i otwartości kontaktów nauczyciel - dziecko. Kompetencje postulacyjne to umiejętność opowiadania się za takimi a nie innymi celami. Kompetencje metodyczne to umiejętność działania według reguł określających optymalny porządek czynności. Kompetencje realizacyjne to umiejętność doboru przez nauczyciela środków dla tworzenia warunków sprzyjających realizacji celów.

Sabina Guz uważa, że kompetencje nauczyciela należałoby rozpatrywać w trzech aspektach: *emocjonalnym, poznawczym i działaniowym*⁷.

Aspekt emocjonalny – odnosi się do poczucia panowania nad otoczeniem, poczucia, że nauczyciel ma wpływ na to co dzieje się w grupie, choćby nawet nie było to przez niego zaplanowane, nie obawia się nowych sytuacji. Poczucie ufności i wiary w siebie sprawia, że nauczyciel czerpie satysfakcję z tego co robi, jest z siebie zadowolony a wobec dzieci przejawia postawę bezwarunkowej akceptacji. Tworzy klimat, w którym dziecko czuje się bezpieczne, chętnie podejmuje i rozwiązuje proponowane mu zadania, tworzy inne zadania samodzielnie.

Aspekt poznawczy kompetencji nauczyciela obejmuje:

- umiejętność obserwowania własnych działań i wszystkiego co dzieje się w sali przedszkolnej, w ogródku i na spacerze. Dotyczy to zarówno całej grupy jak i poszczególnych dzieci;
- wiedzę o samym sobie, o własnych mocnych i słabych stronach, o posiadanych umiejętnościach i ich braku;
- wiedzę o dziecku, która dotyczy znajomości potrzeb i właściwości typowych dla dziecka w okresie przedszkolnym związanych z jego rozwojem. Jest to wiedza teoretyczna, głównie z zakresu psychologii i pedagogiki, dająca wyobrażenie, jak przeciętne dziecko prze-

---

⁷ S. Guz, *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa 1996, s. 92.

żywa i poznaje świat, w którym żyje, co potrafi a czego dopiero musi się nauczyć. Drugi rodzaj wiedzy odnosi się do konkretnego dziecka, jego specyficznych, niepowtarzalnych cech, osiągnięć rozwojowych, sytuacji rodzinnej i stosunku do samego siebie;

- wiedzę o środkach i metodach pracy z dzieckiem w przedszkolu, które mogą sprzyjać rozwojowi. Wiedza ta pozwala też nauczycielowi dobrać do zajęć odpowiednie pomoce i materiały dydaktyczne, funkcjonalnie urządzić salę aby dziecko czuło się swobodnie i znalazło miejsce do różnych działań; właściwe zaplanowanie zajęcia i godzić spontaniczną zabawę z uczeniem oraz odpoczynkiem. *Aspekt działania* ujawnia się w sposobie zwracania się do dzieci, w komunikacji werbalnej i niewerbalnej. Ważne jest czy nauczyciel używa prostych, zrozumiałych dla dzieci słów, czy zamiast polecać i rozkazywać, proponuje, zachęca, pyta dzieci o pomysły, pozostawiając im jednocześnie wybór sposobu rozwiązania zadania i czy słucha tego co mają mu do powiedzenia. Istotne jest także to, czy nauczyciel otwarcie mówi co mu się podoba, co sprawia przyjemność a co przykrość, odwołując się do zachowań dzieci a nie do ich cech charakteru czy osobowości.

Przedstawione powyżej kompetencje Irena Oksińska nazywa kluczowymi i podsumowuje je następująco:

- kompetencje są strukturą, całością, w której tkwią wartości, wiedza, specyficzne umiejętności oraz relacje tych elementów,
- istotę kompetencji stanowią zdolności osoby, zdolność doszukiwania się sensu w tym co robimy, w tym co się dzieje w otoczeniu, w nas samych, wartościowania, wypowiedzania sądów i ocen opartych na uznanym systemie wartości,
- kompetencje są właściwością człowieka, gdyż tylko człowiek interpretuje, dokonuje ocen moralnych, komunikuje się z otoczeniem społecznym i przyrodniczym,
- nabywanie kompetencji wiąże się z wykorzystywaniem własnych zdolności, z pozytywną motywacją, zainteresowaniami człowiekiem i światem, z osobistym trudem i wysiłkiem, systematyczną pracą nad sobą, uczestnictwem w sytuacjach wartościowych poznawczo i duchowo,
- głównymi wskaźnikami posiadania kompetencji są postawy np.

postawa refleksji i autorefleksji postawa moralnego rozumowania, postawa argumentowania i inne⁸.

Obecnie wzrasta ranga i znaczenie kompetencji innowacyjnych. Wiążą się one z potrzebą tworzenia, poszukiwania i wdrażania w praktyce optymalnych rozwiązań.

Na kompetencje innowacyjne nauczycieli składają się umiejętności organizacji warunków, przekładania koncepcji, pomysłów na praktyczne działanie oraz ich weryfikowania i modyfikowania. Możemy zatem wyróżnić:

- umiejętności krytycznego analizowania przejmowanych wzorców działania, jak i własnych pomysłów pod kątem ich sensu, wartości, przewidywanych skutków,
- umiejętności przygotowania odpowiednich warunków, tak zwanej bazy, umożliwiającej realizację projektów (dotyczy to w szczególności rozkładu dnia w przedszkolu),
- umiejętności obiektywnej oceny wprowadzanych zmian oraz dokonywania ewentualnych modyfikacji.

Kompetencje nauczyciela mają charakter rozwojowy. Optymalny ich postęp polega na ciągłej reorganizacji i generowaniu nowych zachowań w zależności od istniejących potrzeb. Nabywanie kompetencji nie powinno być traktowane tylko usługowo, dla zaspokojenia potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży, ale również humanistycznie jako samokształcenie nauczycieli w toku służby dla siebie i innych. Dziś coraz częściej mówi się o tzw. kompetencjach nauczyciela wychowawcy. Można je zdobyć dzięki odpowiedniemu wykształceniu, są konkretne i wymieralne. J. Kłosowski twierdzi, że pojęcie kompetencji w jakimś sensie – na gruncie teorii zawodu nauczycielskiego - zastępuje pojęcie zdolności⁹.

Moda na to pojęcie implikuje wiele badań empirycznych w tym

---

⁸ I. Oksińska, *O refleksji pedagogicznej i kompetencjach nauczyciela*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1989, nr 6.

⁹ J. Kłosowski, *O zdolnościach pedagogicznych i kompetencjach interpersonalnych w zawodzie nauczycielskim* [w:] *Adaptacja młodego nauczyciela w zawodzie*, T. Wróblewska, Łowicz 1998, s. 387.

zakresie oraz refleksji teoretycznych. Uczni starają się ustalić listę kompetencji nauczyciela, co nie zawsze im się udaje, a czasem prowadzi raczej do zaciemnienia tego pojęcia niż jego wyjaśnienia. Zresztą samo pojęcie *kompetencje nauczyciela*, także nie jest rozumiane jednoznacznie. Na gruncie pedeutologii amerykańskiej raz wspomniane kompetencje ujmuje się jako zdolność nauczyciela do osiągnięcia celów pedagogicznych. Innym razem utożsamia się je z charakterystyką osobowości nauczyciela lub zachowaniem nauczycielskim. Inna trudność *uporania się z kompetencjami nauczyciela* zawiera się w pytaniu - Czy trzeba szukać doskonałego wzorca kompetentnego nauczyciela? Właściwości psychofizyczne i charakterologiczne, jakie powinien mieć nauczyciel, nie są dane kandydatowi do tego zawodu z chwilą przyjścia na świat, lecz muszą być po prostu przez niego osiągnięte, wyuczone, zdobyte przez lata nauki i gromadzenia doświadczeń życiowych. Janusz Sztumski próbuje odpowiedzieć na pytanie: *jak to się dzieje, że pomimo wiedzy o uwarunkowaniach społecznych selekcji zawodów ludzie są skłonni ulegać fantazji i mówić poważnie o powołaniach do jakiegoś zawodu?* Autor ten twierdzi, że przyczyn takiej mitologizacji zawodów można upatrywać w swoistych pożytkach, jakie z tego wynikają czy też w funkcjach, jakie koncepcja *powołania* spełnia. I wśród nich wymienia:

- dążenie do poprawienia ludziom samopoczucia, zwłaszcza tym, którzy wykonują trudne, wyniszczające pod względem psychicznym i fizycznym lub niebezpieczne zawody, a przy tym niekiedy niskopłatne i niecieszące się szczególnym prestiżem. Jeżeli mówi się o *powołaniu* np. nauczycieli, to sądzi się, że tego rodzaju wyróżnienie danego zawodu na tyle poprawi samopoczucie nauczycielowi, iż będzie bardziej skłonny znosić ubóstwo swojej egzystencji;
- *powołanie* może służyć również wywyższeniu jakiegoś zawodu, a tym samym ludzi którzy go wykonują (np. *powołania kapłańskie*);
- *z powołaniem* próbuje się też łączyć wszystko, co wykracza poza naszą wiedzę o motywach wyboru jakiegoś zawodu przez danego

człowieka, zwłaszcza gdy jest to zawód mało atrakcyjny, wymagający dużego poświęcenia i ryzyka, ofiarności, itp. cech¹⁰.

Mówiąc o powołaniu nauczyciela we współczesnym rozumieniu, należy stwierdzić, że dziś powołanie oznaczałoby przede wszystkim zamiłowanie do wykonywanej pracy a nie postawę zdolną do niezwykłych zachowań i wyrzeczeń, jak tradycyjnie rozumiano to słowo. Odpowiadając, *nauczyciel – zawód czy misja?*, S. Bortnowski wyjaśnia: w ocenie zawodu nauczycielskiego zawiniła tradycja, przede wszystkim Żeromski. To on ukształtował świadomość, która w odniesieniu do jednego z najliczniejszych dziś zawodów, jest anachroniczna. Poświęcenie, heroizm, ofiary, rezygnacja ze szczęścia osobistego, dobrowolne wygnanie, słowem szlachetność aż nadmierna, bo prowadząca do śmierci na stanowisku pracy. Autor stwierdza, że mówi się, iż nauczyciel to nie zawód, a powołanie, jeśli zaś zawód, to zaszczytny, praca piękna, trud mierzony w kategoriach najwyższych ocen stawiających nauczyciela wysoko w hierarchii zasług dla społeczeństwa¹¹.

Według mojej opinii, zawód nauczyciela jest w pewnym sensie powołaniem, jest zawodem, który trzeba wykonywać z przekonaniem, z zamiłowaniem, co do słuszności swoich działań. Każdy nauczyciel, który nie wykonuje tego zawodu z przekonaniem, a ma odpowiednie kwalifikacje, wykształcenie, nie odbiega od *wzorca*, dużo traci, gdyż nie spełnia się tak naprawdę. W miarę upływu lat u takiego nauczyciela dochodzi do rutyny lub wypalenia zawodowego. Nie należy jednak generalizować zjawiska wypalenia zawodowego tylko z tą grupą nauczycieli. Nauczyciel pracujący z *powołaniem* jest otwarty, chętny do wprowadzania innowacji. Swoim zapalem potrafi mobilizować innych, przez co placówka, w której pracuje tętni życiem a dzieci chętnie przychodzą się bawić i uczyć.

Jednym z głównych zadań nauczyciela przedszkola XXI wieku

---

¹⁰ J. Sztumski, *Nauczyciel – zawód czy powołanie?* [w:] *Nauczyciel szkoły zawodowej w integrującej się Europie*, red. H. Błażejowski, Bydgoszcz 1994, s.

¹¹ S. Bortnowski, *Nauczyciel - zawód czy misja*, Wrocław 1986, s. 43-44.

jest również pogłębianie wiedzy i kultury rodzicielskiej, dotyczącej rozumienia i respektowania potrzeb dziecka. Dobrze przygotowany profesjonalnie nauczyciel przedszkola będzie umiał monitorować, stymulować i promować prawidłowy rozwój dziecka, a także uczestniczyć w rozpoznawaniu i korygowaniu drobnych odchyłeń i deficytów rozwojowych oraz otoczyć szczególną opieką dzieci z grup ryzyka społecznego - zwłaszcza rodzin niesprawnych wychowawczo. Należy zwracać rodzicom uwagę na proces wychowywania ich dzieci, na potrzeby nie tylko materialne, ale i duchowe, płynące z miłości, bliskości drugiego człowieka.

Przedszkole XXI wieku powinno dać szansę do takiego rozwoju dziecka, aby stało się ono reżyserem i architektem nadchodzącej ery globalizacji, w której będą zanikać granice kulturowe, religijne, rasowe. Dlatego niezwykle ważne jest wychowanie następnych pokoleń w duchu tolerancji wobec przekonań religijnych, politycznych, społecznych, kulturowych. Aktualnym zadaniem są wzajemne kontakty między placówkami oświatowymi i instytucjami opiekuńczymi w różnych krajach Europy. Wymiana doświadczeń, innowacji, inicjatyw, sukcesów powinna przebiegać pomiędzy szkołami, placówkami oświatowymi a nie tylko między sektorami czy systemami edukacji. Europejska edukacja wymaga podejścia interdyscyplinarnego a także międzynarodowych dyskusji i negocjacji w zakresie kierunku, treści i form kształcenia. Edukacja – jako ideał kształcenia europejskiego – preferuje:

- wychowanie dla pokoju, szacunku i przyjaźni między narodami,
- wychowanie do demokracji i obrony praw człowieka,
- wychowanie w duchu tolerancji obejmującej różne sfery życia ludzi,
- otwarcie na innych, budowanie dialogu, wspomaganie rozwoju,
- wychowanie ekologiczne połączone z edukacją ekonomiczną,
- edukację kulturalną jako przygotowanie do różnorodności kultur i niebezpieczeństw kultury masowej,

- naukę języków obcych i bezpośrednie kontakty wychowanków i nauczycieli z różnych krajów,
- kształtowanie postaw prozdrowotnych, nawyków kultury fizycznej, sportu i turystyki,
- świadomość obywatelską, uspołecznienie dzieci, przygotowanie do życia rodzinnego i wychowanie seksualne,
- kształtowanie właściwego stosunku do patologii społecznych¹².

Nie należy tylko zapomnieć o wsparciu nauczyciela w dążeniu do tych zmian, daniu mu poczucia stabilizacji, aby wiedział, że to co robi zostanie docenione, zauważone. Nauczyciele powinni mieć świadomość, że ich dokształcanie ma sens.

Podsumowując. Z praktyki, jak i z obserwacji a także z autopsji nauczyciel to:

- osoba, która jest przekonana, że chce być nauczycielem po to by uczyć i wychowywać,
- osoba, która ma *to coś*, czego brakuje ludziom wykonującym inne zawody,
- osoba posiadająca predyspozycje do zawodu nauczycielskiego,
- osoba umiejąca zejść do poziomu dziecka, pochylić się nad nim,
- osoba, która chce wejść w świat dziecka, chce go zrozumieć, mieć z nim wspólny język,
- osoba, która dostrzega i rozumie problemy dziecka,
- osoba, która wypowiadając się o dzieciach mówi o nich zawsze z szacunkiem.

Nauczyciel to osoba, która wchodząc do przedszkola pozostawia swoje troski i smutki za drzwiami i jest z dziećmi całym sobą. Nauczyciel to ten, który nie poddaje się przy pierwszym niepowodzeniu, trudnej sytuacji, akceptuje każde dziecko. Bo dziecko to osoba wrażliwa, oddana, ufająca, idąca za dorosłym, który potrafi zdobyć jego zaufanie.

---

¹² B. Czeredecka, *Kształcenie nauczycieli zintegrowanej Europy* [w:] *Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej*, red. M. Ochmański, Lublin 1997, s. 38.

Adaptacja - Program *Z uśmiechem mi do twarzy*

Adaptacja według W. Okonia

rozumiana jest jako proces bądź wynik procesu uzyskania równowagi między potrzebami jednostki, a warunkami otoczenia.

Inaczej mówiąc, jest to przystosowanie w szerokim znaczeniu. Czynniki regulujące przebieg tego procesu są: uspołecznienie jednostki, kształtujące wrażliwość na potrzeby i innych ludzi i dobro społeczne a także inteligencja i znajomość własnych możliwości.

Dzięki adaptacji społecznej człowiek staje się coraz lepiej przygotowany do zdrowego, przynoszącego mu zadowolenie i społecznie wartościowego życia¹³.

Adaptacja (z łac. adaptatio - *dostosowanie*; od łac. adaptera - przystosować) rozumiana jest również przez M. Jarosza, jako:

- zmiana zachowania, dostosowanie się do otaczających warunków w celu optymalnego funkcjonowania,
- dziedziczne przystosowanie się organizmów do otaczającego środowiska (np. adaptacja wzroku do widzenia w ciemności) m. in. przez ewolucję i dobór naturalny (biol.),
- następujące zaraz po zakażeniu dostosowanie się organizmów infekcyjnych (bakterie, wirusy) do warunków panujących w organizmie (med.),
- przeróbka utworu ze zmianą jego gatunku literackiego, transpozycja (lit.),
- przystosowanie jednostki lub grupy ludzi do warunków społecznych lub zawodowych (społ.),
- wewnętrzne zmiany w osobowości powstałe w wyniku zaistnienia nowych warunków np. kalectwa (psych.),
- przystosowanie budynku lub jego części w celu nowego, odmiennego wykorzystania¹⁴.

---

¹³ W. Okoń, op. cit., s. 3.

¹⁴ *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, M. Jarosz, Warszawa 2001.

Adaptacja społeczna wg *Słownika Encyklopedycznego: Edukacja Obywatelska*, to:

proces przystosowania się jednostki lub grup do określonych warunków środowiska społecznego. Polega na nieustannej interakcji zachodzącej między jednostką (lub grupą) a środowiskiem, w której wyniku dochodzi do przekształcenia własnej struktury podmiotu zgodnie z wymaganiami otoczenia, a także do przekształcenia otoczenia i dopasowania go do struktury wewnętrznej podmiotu¹⁵.

Adaptacja czyli przystosowanie wg Z. Putkiewicza, to *modyfikacja zachowania adekwatna do wymagań i warunków*. Wyróżnia się kilka etapów adaptacji:

- reorientacja psychologiczna, czyli uczenie się nowych wzorów i stosowanie ich w praktyce,
- tolerancja, czyli szacunek dla cudzych poglądów, upodobań, wierzeń,
- asymilacja, czyli całkowite przystosowanie się jednostki lub zbiorowości do istniejących warunków.

Na adaptację społeczną wywierają wpływ: inteligencja i znajomość własnych możliwości, uspołecznienie jednostki, samodzielność i odpowiedzialność, przynależność do jakichś grup społecznych. Dzięki niej człowiek zaspokaja swoje naturalne potrzeby i jest lepiej przygotowany do życia w społeczeństwie¹⁶.

Rozpoczęcie przez dziecko edukacji przedszkolnej to bardzo ważny i przełomowy moment w jego funkcjonowaniu, ponieważ wiąże się on niejednokrotnie z radykalną zmianą trybu życia. Do przedszkola przychodzą dzieci o różnym poziomie przystosowania do nowej sytuacji. Dla wielu z nich jest to pierwsze rozstanie z domem rodzinnym, mamą, tatą i pierwszy dłuższy kontakt z grupą rówieśniczą, w której muszą walczyć o swoje miejsce. Jedne adaptują się

---

¹⁵ R. Smolski, M. Smolski, E. H. Stadtmuller, *Słownik Encyklopedyczny Edukacja Obywatelska*, Warszawa 1999.

¹⁶ J. Strelau, A. Jurkowski, Z. Putkiewicz, *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1995.

łatwo do grupy przedszkolnej, inne mają z tym poważne kłopoty. Każda zmiana w życiu dziecka niesie za sobą przeżycia. Jedne z nich są pozytywne i pożądane, inne zaś negatywne, wręcz bolesne i trudne. Przedszkole zmienia rytm biologiczny dziecka, jego zachowanie oraz aktywność intelektualną.

W łagodnym przejściu do nowego rytmu może być wsparciem i pomaga dziecku, a także jego rodzicom, realizowany w przedszkolu autorski program adaptacyjny, napisany w oparciu o zdobyte doświadczenia i szeroką wiedzę - Program adaptacji dziecka trzyletniego do przedszkola – *Z uśmiechem mi do twarzy*.

W realizacji tego programu największą rolę odgrywa nauczyciel posiadający odpowiednie kompetencje, o których mowa była wcześniej. Program w pierwotnej wersji przeznaczony był dla dzieci 3-letnich. W miarę potrzeb został zmodyfikowany pod kątem dzieci 4, 5-letnich, które dopiero pojawiają się w placówce i ich adaptacja z powodu słabo wcześniej nabywanych przez nie doświadczeń, bywa trudniejsza. Przygotowanie dzieci do rozstania z rodzicami, to zadanie bardzo ważne i jednocześnie trudne. Wymaga wielu przemyślanych poczynań personelu przedszkola oraz dużego zaangażowania ze strony rodziców. Tak więc kontakty przedszkola z rodziną dziecka powinny zostać nawiązane kilka miesięcy przed rozpoczęciem roku szkolnego. W naszym przedszkolu pierwsze spotkania odbywają się w maju, wówczas, kiedy rodzice zainteresowani zapisami do przedszkola odwiedzają naszą placówkę. Organizowane są również dni otwarte, które odbywają się w maju i czerwcu. W czasie takich spotkań odbywają się specjalne zajęcia integracyjne dla dzieci i rodziców z udziałem pracowników przedszkola.

Głównymi celami tego programu, spójnego z metodami i formami pracy oraz programami obowiązującymi w placówce, jest:

- mobilizowanie rodziców do udzielania psychicznego wsparcia własnemu dziecku poprzez oferowane im biuletyny,
- organizowanie wspólnych zabaw dzieci, rodziców i personelu pracującego w przedszkolu,

- obniżenie lęku rodziców związanego z oddaniem dziecka do przedszkola poprzez spotkania informacyjne,
- stosowanie zabaw integracyjnych na spotkaniach z rodzicami, rozmowy indywidualne,
- wspomaganie trzylatka w procesie przystosowania do życia w warunkach przedszkolnych poprzez umożliwienie mu poznania nowego otoczenia w poczuciu bezpieczeństwa. Wspólne z rodzicami zwiedzanie pomieszczeń przedszkolnych,
- wyrabianie w dziecku orientacji czasowej dotyczącej rozkładu dnia w grupie trzylatków,
- wpajanie dzieciom wiedzy o przeznaczeniu i sposobie korzystania z zabawek, pomieszczeń i sprzętu przedszkolnego.

Zadania jakie postawiono przy realizacji tego planu przedstawiają się następująco:

- wytworzenie pogodnej i miłej atmosfery podczas spotkań integracyjnych,
- zdobycie zaufania dzieci oraz rodziców,
- możliwość zapoznania się z kadrą placówki oraz rodzicami innych dzieci,
- budowa pozytywnej wizji własnego *ja* w oparciu o spełnioną potrzebę bezpieczeństwa,
- pokazanie sposobów radzenia sobie z niepowodzeniami, z emocjami nieadekwatnymi do sytuacji, kontrolowanie własnych zachowań w stosunku do personelu, dzieci i rodziców,
- radzenie sobie w sytuacjach nowych, wyrabianie więzi emocjonalnej ze środowiskiem, wzmacnianie uczuciowej z rodziną.

Realizatorem tego programu jest nauczyciel - osoba kompetentna, posiadająca wiedzę na temat rozwoju dziecka, rozwiązująca pojawiające się problemy, stymulująca rozwój trzylatków, która powinna posiadać następujące cechy:

- rozumieć mowę dziecka,
- umieć komunikować się z dziećmi w sposób werbalny jak i niewerbalny,

- posiadać umiejętność formułowania i stawiania pytań odpowiednio do danego wieku,
- poruszać tematy związane z najbliższym otoczeniem dziecka,
- rozumieć i poprawnie interpretować nadawane przez dziecko komunikaty,
- posiadać zdolności empatyczne,
- reprezentować postawę zaciekawienia światem i przenosić ją na dzieci,
- powinien emanować pomysłami i chęcią do działania oraz zachęcać do tego dzieci.

Ważną rolę w *realizacji programu odgrywają rodzice*, którzy powinni aktywnie uczestniczyć w procesie adaptacyjnym swoich dzieci. Od ich nastawienia, w dużej mierze, zależy powodzenie podjętych działań na terenie przedszkola. Dzieci są znakomitymi obserwatorami, potrafią doskonale wyczuć zdenerwowanie rodzica, które udziela się również im. Najpopularniejszymi formami uczestniczenia rodziców w procesie adaptacyjnym są:

- zajęcia adaptacyjne dla dzieci i rodziców w maju i czerwcu,
- indywidualne rozmowy z rodzicami i innymi członkami rodziny współuczestniczącymi w wychowaniu,
- prezentowanie literatury pedagogicznej i psychologicznej,
- zebrania grupowe,
- uroczystości grupowe i przedszkolne.

Harmonogram działań

Lp.	Zadanie do realizacji	Termin realizacji
1.	Zorganizowanie „Dni otwartych”: - indywidualne rozmowy z rodzicami podczas zapisywania dziecka do przedszkola, - zapoznanie z harmonogramem spotkań adaptacyjnych.	MAJ

Lp.	Zadanie do realizacji	Termin realizacji
2.	<p>Zorganizowanie cyklu spotkań integracyjnych dla całej grupy dzieci i rodziców w celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> -lepszego poznania się i zapoznania się z pracownikami przedszkola, -oswojenia dzieci z nowym dla nich miejscem i zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, -zapoznanie rodziców z rytmem dnia w przedszkolu. 	<p>MAJ CZERWIEC SIERPIEŃ</p>
3.	<p>Zaprojektowanie i założenie tablicy informacyjnej dla rodziców, publikacja art. z zakresu adaptacji dzieci widzianej oczami pedagogów i psychologów.</p>	<p>WRZESIEŃ</p>
4.	<p>Zorganizowanie spotkania pierwszego z rodzicami:</p> <ul style="list-style-type: none"> -zapoznanie rodziców ze statutem przedszkola, harmonogramem dnia w grupie, Podstawą Programową, planem dydaktyczno-wychowawczym na dany rok, -wybór trójki grupowej, wypełnienie ankiety „Moje dziecko”. 	<p>WRZESIEŃ</p>
5.	<p>Zaproponowanie dni otwartych w grupie mających na celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> -przybliżenie rodzicom form pracy w grupie w zależności od stopnia adaptacji dzieci, -umożliwienie bezpośredniego udziału rodziców w zajęciach, -umożliwienie bezpośredniej obserwacji dziecka w grupie podczas działania, -urządzenie i doposażenie kąpek tematycznych w sali. 	<p>Cały rok w pierwszą środę miesiąca</p>
6.	<p>Zorganizowanie prelekcji dla rodziców z udziałem przedstawiciela PPP, umożliwienie rodzicom kontaktu ze specjalistami.</p>	<p>PAŹDZIERNIK</p>

Lp.	Zadanie do realizacji	Termin realizacji
7.	Udział rodziców i dzieci w przygotowaniu uroczystości przedszkolnych i spotkań kameralnych w gronie grupy: - Jesienny festyn rodzinny „Ziemniaczek Okrągłaczek”, - Pasowanie na przedszkolaka z Okrągłaka, - Wieczór Andrzejkowy, - Spotkanie z choinką, - Kulig, - Bal karnawałowy, - Dzień Babci i Dziadka, - Szukanie wiosny, - Pisanki kraszanki, - Przegląd Twórczości Dziecięcej, - Dzień Matki i Ojca, - Festyn rodzinny „Dzień Rodziny”, - Zgubek.	IX XI XI XII II I I III IV V V VI VI
8.	Nawiązanie współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w celu umożliwienia rodzicom indywidualnych kontaktów z psychologiem, pedagogiem, logopedą.	Wg. potrzeb rodz. /cały rok

Ewaluacja programu

Ankieta podsumowująca efekty działań.

Opracowanie i analiza wyników ankiet, prezentacja ich pracownikom przedszkola i rodzicom.

Program realizowany jest w placówce już od 10 lat i podlega modyfikacjom, wynikającym z prowadzonych konsekwentnie każdego roku ewaluacji. W zależności od przebiegu rekrutacji, spotkania odbywają się w grupach najczęściej jednorodnych wiekowo. Staramy się, aby spotkania pozwoliły dzieciom i rodzicom poznać nauczycieli i pracowników technicznych, z którymi dzieci będą spędzać najwięcej czasu. Z dotychczasowych obserwacji wynika, iż należy zwiększyć liczbę spotkań z samymi rodzicami. Dają one rodzicom możliwość poznania specyfiki pracy placówki, uzyskania odpowiedzi na

wszystkie nurtujące ich pytania oraz zapoznania się z zagadnieniami dotyczącymi funkcjonowania ich dzieci w przedszkolu. Takie spotkania są cenne i wartościowe. Jest jeden bardzo istotny szczegół: z dniem pierwszego września zauważamy, że dzieci są gotowe do podjęcia roli przedszkolaka, a rodzice nie. Zupełnie zapominają o tym czego się dowiedzieli, usłyszeli, zobaczyli - czyli nie potrafią odciąć tej - ciągle łączącej ich z dziećmi - pępowiny. **Dlatego dalej, z konsekwencją i uporem, co roku prowadzimy i realizujemy program *Z uśmiechem mi do twarzy*.**

Bibliografia

- Bortnowski S., *Nauczyciel - zawód czy misja*, Wrocław 1986.
- Czeredecka B., *Kształcenie nauczycieli zintegrowanej Europy* [w:] *Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej*, red. M. Ochmański, Lublin 1997.
- Guz S., *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa 1996.
- Kłosowski J., *O zdolnościach pedagogicznych i kompetencjach interpersonalnych w zawodzie nauczycielskim* [w:] *Adaptacja młodego nauczyciela w zawodzie*, red. T. Wróblewska, Łowicz 1998.
- Kwaśnica R., *Przygotowanie pojęciowe i próba analizy potrzeb rozwojowych uczestników kształcenia*, „Prace pedagogiczne” 1993, XIX.
- Okoń W., *Nowy Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1998.
- Oksińska I., *O refleksji pedagogicznej i kompetencjach nauczyciela*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1989, nr 6.
- Słownik Encyklopedyczny Edukacja Obywatelska*, red. R. Smolski, M. Smolski, E. H. Stadtmuller, Warszawa 1999.
- Kamińska-Szmaj I., Jarosz M. (red), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 2001.
- Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, M. Jarosz, *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 2001.
- Strelau J., Jurkowski A., Putkiewicz Z., *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1995.
- Sztumski J., *Nauczyciel – zawód czy powołanie?* [w:] *Nauczyciel szkoły zawodowej w integrującej się Europie*, red. H. Błażejowski, Bydgoszcz 1994.
- Żechowska B., *O twórczym rozwoju nauczyciela refleksji kilka* [w:] *Twórczy rozwój nauczyciela*, red. S. Juszczyk, Kraków 1996.

Streszczenie

Artykuł składa się z dwóch części poświęconych ważnym zagadnieniom dotyczącym wychowania dziecka w wieku przedszkolnym. Zwraca uwagę na znaczenie kompetencji nauczyciela w procesie edukacyjnym, zadaje pytanie o znaczenie pojęć: *wizja*, *powołanie* w kontekście zawodu nauczyciela przedszkola. Pokazuje wpływ procesu adaptacji do prawidłowego, bezpiecznego - emocjonalnie i fizycznie - funkcjonowania młodego człowieka w placówce, jaką jest przedszkole, a później w życiu szkolnym. Zwraca uwagę na prawidłowe podejście do znaczenia zawodu nauczyciela przedszkola z perspektywy doświadczenia. Przypomina, że w procesie edukacji, obok kadry pedagogicznej, ważnym ogniwem są rodzice, z którymi prawidłowo budowane relacje, dają wielką szansę na osiągnięcie przez dziecko sukcesu, jakim jest dojrzałość szkolna. Przedstawiony jest autorski program, który jako dobra praktyka, propagowana i konsekwentnie realizowana jest od ponad 10 lat na terenie Miejskiego Przedszkola nr 27 „Okrągłaczek” w Jeleniej Górze. Program sprawdza się i przynosi wymierne efekty dla dzieci, ich przyszłości i teraźniejszości oraz budowania pozytywnego wizerunku edukacji przedszkolnej.

Słowa kluczowe: przedszkole, nauczyciel, kompetencje, innowacje

Abstract

The article is consisted of two essential issues that deal with upbringing youngsters at a preschool stage. The article plays close attention to how important role is to be a preschool teacher at the beginning of educational process. It brings to minds of us a question of definition and meaning of a word: *vision* and common love to be preeschool teacher. It shows the meaning of an adaptation case of correct and normal – emotional and physical functioning the youngsters in an preschool institution an in further live. It shows how important and essential is a correct attitude to teacher’s profession. I would like to remind that in a whole educational process besides teachers staff play parents. Parents are responsible for building a normal and correct relations that give a child a huge chance to achieve the goal that is a preschool maturity. Presented authorial works of our Urban Preeschool No 27 “Okrągłaczek” in Jelenia Góra is consequently fulfilled as a good practise for over 10 years.

The our authorial works bring measurable and rational benefits for youngsters now and in theirs future life’s. The programme also helps to build positive vision of educational process at the preschool area.

Key words: kindergarten, teacher, competence, innovation